

Nieuwe Kerk (Spui) gaat zienderogen achteruit

Restauratie blijft uit

TWEE Italiaanse toeristen schuifelden gistermiddag voetje voor voetje op het Souf de Nieuwe Kerk binnen. In de zon voor het gebouw hadden zij een prachtig plan be-raamd, om te uitverkoopdruchte van de Haagse binnenstad te ontvluchten die mooie statige kerk binnengaan en even in een frisse atmosfeer op adem komen.

Twee Italiaanse toeristen, dezelfde vluanten gistermiddag, nauwelijks een minuut na het zetten van de eerste schreden in de kerk, naar buiten. Om in de uitverkoop-menigte wat op adem te komen. Om in mooie statige warenhuizen rust te vinden bij een wat minder muffe en schimmelige atmosfeer.

Inderdaad, de Nieuwe Kerk lijkt van een afstand heel wat. Komt u iets dichterbij dan ziet u het. Vensters met gaven. Verveloos houtwerk kale pilasters. Rondom het gebouw staan hekken waarbinnen men niet mag staan of gaan; een buil op uw hoofd zou het gevolg kunnen zijn en de kerkvoogdij zal dan geen schadevergoeding betalen. De kerkvoogdij heeft weinig geld.

De kerkvoogdij stond al acht jaar geleden voor het grote probleem, waarvoor zij zich ook nu gesteld ziet: de restauratie, de dringend nodige restauratie van de Nieuwe Kerk. Al jaren zegt men: „Volgend jaar gaat het gebeuren”. De jaren volgden na elkaar; de gebeurtenissen ook, maar niet in de kerk in de voormalige Padmoesbuurt. Daar lekt het dak bij een fikse bui steeds maar door (de plassen staan dan in de kerk) en de muren bladderen af (een gedeelte van de kerk is wegens vallend kalkgesteente afgesloten) Daar ook vieren de houtwormen feest in het prachtige houtsnijwerk van kansel, banken en hekken. Van het vocht kunnen verscheidene deurtjes niet meer gesloten worden en er liggen lagen schimmel op de achttiende-eeuwse bijbels in de koninklijke loge, die door het kosterspaar nu aan alle kanten is opengezet, „omdat het er zo ruikt.” Twee keer per jaar krijgt elk stuk hout in de kerk een boenwasbeurt. De kerk is door de nu aanwezige twee kachels 's winters niet of nauwelijks te verwarmen. Men noemt haar wel: „Kerk voor baaien rokken en stoff”. Daarom wordt de kerk 's winters afgesloten. De kerkgangers, bij gewone

diensten gemiddeld een kleine dertig in aantal, kunnen dan wel terecht in de Pnielkapel of in de Zuiderkerk. Maar als het gebouw in het voorjaar weer wordt opengesteld, moet men aan het werk om alle vochttaanslag en schimmel van het hout en de bijbels te verwijderen. Het beroemde achttiende-eeuwse orgel kan het vocht en de slijtage niet meer verwerken. Het is reumatisch geworden; onder de bespelingen door organist Gerard Akkerhuis piept en kreunt het wel eens. Ook dat interieur-onderdeel is dus nodig aan een restauratie toe.

HISTORIE

De Nieuwe Kerk werd in de jaren 1649-1656 gebouwd als een van de eerste en zeker als de grootste van de oorspronkelijke reformatiekerken. In een wedstrijd werd het ontwerp van bouwmeester P. A. Norwitz bekroond, een bijzonder ontwerp: een kerk zonder pilaren, slechts met steunberen, die muren en dak (zelfs nog met torstje er bovenop) fier omhoog hielden. Bouwkosten f 440.649 De bouwmeester ligt in de kerk begraven; evenals de gebroeders J. en C. de Wit, die echter voor de ogen van het publiek verborgen blijven onder een recente houten vloer (tegen de kou). De vloer hoopt men bij een eventuele restauratie in de oorspronkelijke situatie te herstellen.

De kerk is ook de wijkkerk geweest van wijlen koningin Wilhelmina. De niet meer gebruikte „Koninklijke Loge” herinnert daar nog aan. Na de laatste wereldoorlog begon de slechte toestand van het gebouw steeds schrijnender vormen aan te nemen. Acht jaar geleden begon men te vergaderen over de bestemming van de oude Nieuwe Kerk. In de kerkvoogdij gingen toen zelfs stemmen op, het gebouw af te breken en honderd meter verderop een nieuwe Nieuwe Kerk neer te zetten. Daar is het gelukkig nooit van gekomen, maar ook in de andere richting is men weinig of geen stap verder.

In „Het Vaderland” van 22 december 1961 lezen wij: „Door diverse oorzaken zal het aangekondigde Kerstconcert op 2e Kerstdag in de Nieuwe Kerk aan het Spui niet kunnen doorgaan. In de eerste plaats is het niet mogelijk de kerk behoorlijk te verwarmen . . .”, enz.

Op twintig mei 1961 lezen wij: „De kosten van restauratie van de in 1656 gebouwde Nieuwe Kerk aan het Spui zijn globaal op f 800.000 geraamd. Het Rijk zal 55 procent van de kosten van urgente voorzieningen bijdragen tot een maximum van f 165.000 en de provincie verleent f 30.000 subsidie. Het College van kerkvoogden der Hervormde Gemeente heeft het gemeentebestuur van Den Haag verzocht 10 procent van de kosten der urgente voorzieningen te dragen. B. en W. stelden de raad voor, dit verzoek in te willigen en f 30.000 subsidie te verlenen”.

In oktober 1962 werd, zo blijkt eveneens uit archiefstukken, naar aanleiding van de maandelijkse cantatediensten het plan opgesteld, de Nieuwe Kerk tot een centraal punt op cultureel gebied te maken: „Het slagen van het plan, de Nieuwe Kerk tot een centraal punt te maken, hangt ook af van het tempo waarmee de restauratie van gebouw en orgel ter hand genomen worden. Voor de restauratie van het exterieur en van het orgel (dat zich op het ogenblik in een uiterst bouwvallige toestand bevindt) zijn voor 1964 plannen be-raamd.

In september 1963 werden plannen nekendgemaakt, waarin men beloofde, dat in 1964 met de restauratie een begin zou worden gemaakt: eerst het exterieur, dan het interieur en tenslotte het orgel. In november 1964 werd besloten de kerk 's winters te sluiten, omdat verwarming niet mogelijk was met de beschikbare kachels. In maart 1965 werd een in de Nieuwe Kerk opgenomen plaat in de handel gebracht met koor- en gemeentezang: „Wij willen Gode zingen” deze actie heeft ruim tweeduizend gulden opgebracht.

Er is veel meer geld nodig. En nog steeds is er geen vooruitgang geboekt. Woordvoerders van de kerkvoogdij zeiden, ons over de stand van zaken geen mededelingen te kunnen doen. De Nieuwe Kerk is een stiefkind van de Haagse hervormde gemeente. „Rendabel” is het 1200 plaatsen tellende gebouw geenszins: het gemiddelde aantal kerkgangers is, zoals gezegd, zondags slechts een kleine dertig. De wijk „loopt leeg”, zeker nu er druk gesaneerd wordt en kantoorgebouwen de plaats inne-

men van de oude woonhuizen in de eens beruchte havenbuurt die niet van lichte zeden vrij was. Een van de straatjes in die wijk heette „Padmoes”.

Toen daar in de zeventiende eeuw een protestantse kerk verrees, zag een dichter, gedachtig aan het eiland Patmos, waar apostel Johannes in ballingschap zijn Openbaring schreef, er een grondige verbetering van de omgeving in, getuige een met veel verve geschreven wandspreuk in een van de nu wel vervelozе bijkamertjes van de kerk:

„Weleer stond Padmoes hier,
een slijknest, nutst vergeten,
Nu straalt een hemelsch licht
en 't mag wel Patmos heeten”

Echter, de tijden van het Padmoespad zijn teruggekeerd. Binnen korte tijd wordt de buurt met zijn Nerviplan nieuw en fris. Het Patmos van weleer is nu een grauw gebouw, dat door een Padmoestuın van brandnetels is omgeven.

Reeds jarenlang ligt een plan van de Haagse architect Bolt (hij restaureerde de Grote Kerk, Kloosterkerk en de Scheveningse Oude Kerk) gereed. De Hervormde kerkvoogdij heeft er geen geld voor over, he oude kerkgebouw te laten restaureren. Maar, volgens diezelfde kerkvoogdij moet de kerk binnen een paar jaar opgeknapt zijn. Zij zegt: „Wij mogen de kerk niet restaureren, wij moeten het geld besteden aan andere kerkelijke zaken” (zoals nieuwbouw). Omdat de gewone diensten niet druk bezocht worden (gevolg van sanering en „concurrerende” kerken: Jacobskerk en Kloosterkerk) beschouwt men de Nieuwe Kerk niet meer als een actuele kerkelijke zaak. De cantatediensten in deze kerk, die akoestisch van een aparte klasse is, trekken zeer velen. De pauzediensten worden bezocht door gemiddeld zestig personen.

Al jaren heeft de kerkvoogdij het plan, een commissie in het leven te roepen, die een actie op touw zou moeten zetten onder de burgerij, om een van de weinige monumenten, die Den Haag bezit, niet verloren te laten gaan. Er is nog steeds geen commissie. Al jaren bestaat het plan, de restauratie van de Nieuwe Kerk op gelijke wijze op te lossen, als de restauratie van de Oude Kerk in Amsterdam. Deze kerk werd overgedragen aan een stichting, die het gebouw in goede staat houdt, om er culturele manifestaties te organiseren. De kerk wordt echter ook normaal gebruikt voor de eredienst. Ook hierover zijn de laatste tijd geen mededelingen meer gedaan.

In een hoofdartikel van 1 augustus 1964 in „Het Vaderland” werd naar aanleiding van de afwachtende en zelfs afstandnemende houding van de kerkvoogden geschreven: „Men kan enig begrip hebben voor de redeneringen van de kerkvoogdij, maar gevolg van een en ander is, dat nu al geen jaren meer iets aan dit uitzonderlijk mooie monument in onze stad gedaan wordt. De kerkvoogdij zal

spijkers met koppen moeten gaan slaan, want nu voert zij een tweeslachtig beleid”.

CONSTANT ZONDER CONTANTEN

En nu, twee jaar later, is de situatie nog precies dezelfde. Nee, erger. Met de plannen is men nog geen stap verder. Misschien zegt men binnenkort wel weer, „dat men volgend jaar met de restauratie hoopt te beginnen”. Men moet echter niet vergeten, dat de toestand van de kerk steeds minder wordt en dat de lonen en prijzen stijgen. Beraamden deskundigen in 1961 het restauratiebedrag op f 800.000, nu

op f 800.000, nu is men al zo'n twee miljoen kostelijke ronde harde zilvermunten kwijt. Den Haag wacht. Hoe lang nog?